

Meetnet Urbane Soorten (MUS)

Nieuwsbrief maart 2010

Het nationale stadsvogelmeetnet MUS is opgezet door SOVON Vogelonderzoek Nederland en Vogelbescherming Nederland om de aantalsontwikkeling en verspreiding van broedvogels in bebouwde gebieden goed in beeld te brengen. De resultaten vormen ook een indicator voor de milieukwaliteit van onze directe woonomgeving.

Het vierde jaar, kwartet!

Beste MUS-teller,

MUS (Meetnet Urbane Soorten) begint alweer aan het vierde jaar en het blijkt dat we bouwen aan een solide meetnet voor stadsvogels. Het is een populaire telling (veel nieuwe tellers en hoog aandeel vrouwen) en de grote deelname heeft ons aangenaam verrast. Het geeft aan dat we met deze laagdrempelige telling op de goede weg zitten om betrouwbare gegevens te verzamelen in een tot voor kort onderbemonstert habitat. In deze nieuwsbrief de resultaten van 2009 en we zomen in op een tweetal soorten en een vooruitblik op het nieuwe seizoen.

Seizoen 2009

Het derde seizoen MUS werd voorafgegaan door een koude, zonnige en droge winter (2008/09). Tussen eind december en half januari was er venijnige vorstperiode. Omdat het kwik in de weken daarna niet flink omhoog ging bleef er nog lang ijs op de wateren liggen. April was zacht, zeer zonnig en gemiddeld over het land droog. Mei was warm en zonnig en nat in noorden en westen van Nederland en droog in het zuidoosten. Juni was aan de warme kant, vrij droog en zonnig. Juli was warm, nat (vooral na 15 juli) en zonnig. De koude winter zal een negatief effect gehad hebben op de aantallen van veel standvogels. Voor de muizeneters was het schraalhans keukenmeester maar voor de insecteneters was het waar *El Dorado* in het voorjaar want er waren wel veel rupsen (2 rupsenpieken o.a. kale eiken door rupsen wintervlinder in mei).

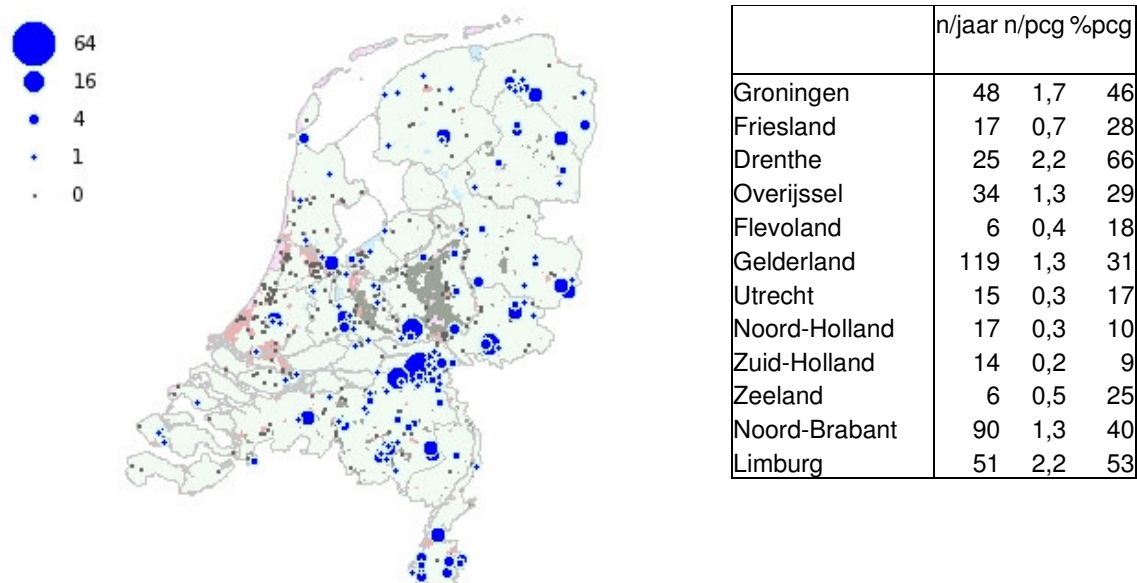
In het vorige seizoen zijn er bijna 300.000 vogels geteld verdeeld over 157 soorten in MUS (tabel 1). De resultaten zijn ingevoerd van de eerste, tweede en derde telperiode uit resp. 455, 429 en 415 postcodegebieden/routes (totaal 464). Wat het eerste opvalt is de grote verscheidenheid aan soorten, iets wat we ook al zagen in de eerste twee jaar. Dit geeft aan dat er binnen het stedelijke gebied een grote variatie aan habitat voorkomt met zijn eigen soorten. Naast de typische stadsvogels als Huismus, Gierzwaluw en Turkse Tortel zien we ook soorten gebonden aan water, cultuurland en bos, maar ook roofvogels. Watervogels zijn tegenwoordig prominent aanwezig en in de afgelopen decennia hebben de grotere soorten de steden ontdekt. De Knobbelzwaan komt vooral voor in het westen van ons land terwijl in het oosten vooral de Grauwe Gans. De Nijlgans kent een ruime verspreiding in het midden van het land maar het is opvallend dat de soort in het zuiden en noorden in lage aantallen is gezien. Maar liefst acht soorten roofvogels zijn er doorgegeven; op voorhand zou je denken dat de Sperwer het meest wordt gezien echter Buizerd en Torenvalk gaan deze nog voor. Verder verrassend dat de Havik minder werd gezien dan de veel zeldzamere Slechtvalk (resp. 7 om 9 ex). Leuk was dat het eerste broedgeval van de Slechtvalk in de Achterhoek (Borculo) ook werd gezien via MUS.

Meeuwen zijn vooral in het westen van het land gezien (met name de grote soorten) daar waar ook gebroed wordt in het stedelijke gebied of de directe omgeving. In de jaren zeventig en tachtig was de Turkse Torteel de algemeenste duif in het stedelijk gebied. Maar op basis van MUS kunnen we concluderen dat die vlieger nu op gaat voor de Houtduif. De laatste werd bijna 2½x meer gezien dan zijn turkse broertje, wat aangeeft hoe succesvol de Houtduif is. Bij veel soorten zie je een oost/west of een noord/zuid verschil in verspreiding, maar bij de lijsters is dit verschil het minst aanwezig. In de groep van de zangers gaat het vooral om zomergasten en de minst kritische uit deze groep (Zwartkop en Tjiftjaf) behalen de hoogste aantallen. Dit zijn ook de twee soorten die in de eerste telperiode al gezien kunnen worden. De overige soorten komen wat later terug (dus lagere trefkans) en ze zijn ook minder algemeen. Bossoorten zie gebonden zijn aan naaldbomen zoals Goudhaan en Zwarte Mees

worden maar sporadisch gezien. Dit geldt niet voor bossoorten die een voorkeur hebben voor loofbomen zoals Grote Bonte Specht en Boomkruiper, welke beide op ruim de helft van de routes zijn gezien. De aanwezigheid op het aantal routes bij Kool- en Pimpelmees verschilt niet groot (resp. 433 om 463) maar de aantallen wel, namelijk ruim 2½ maal meer Koolmezen. Waarschijnlijk komt dit omdat de kleinere Pimpelmees vaak het onderspit delft bij de Koolmees in de concurrentie van nestplaatsen (vooral nestkastjes) en voedsel. De Kauw en Zwarte Kraai werden op nagenoeg evenveel routes gezien maar de Kauw in veel hoger aantallen doordat hij broedt in losse kolonies. De torenkraai was ook de algemeenste soort in MUS in 2009; opgemerkt moet worden dat er wellicht wat ruis is doordat slaaptrekkende groepen Kauwen (vooral in april) zijn meegeteld. Van de eerste drie jaar zijn indexen (aantalsveranderingen) gemaakt en deze worden gepresenteerd in de volgende SOVON-Nieuws, binnenkort als pdf op www.sovon.nl. Bij de volgende MUS-mail zal dit artikel worden meegezonden.

Zwarte Roodstaart en Visdief uitgelicht

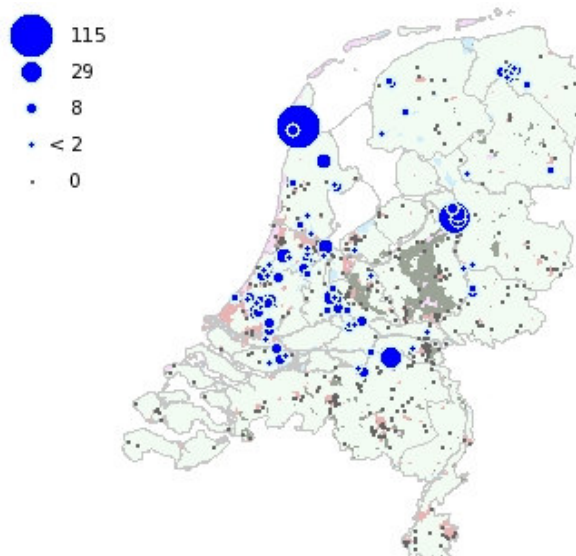
Elke MUS-teller kan na inloggen op www.sovon.nl via MUS/Verspreiding de kaartjes per soort bekijken en ook inzoomen op zijn/haar stad of regio. Je krijgt dan een kaartje voorgeschoteld zoals in figuur 1. Wat direct opvalt bij de Zwarte Roodstaart is dat de aantallen in de oostelijke helft (zandgronden) duidelijk hoger zijn dan in het westen van Nederland.

Figuur 1. Links de verspreiding van de Zwarte Roodstaart Nederland in 2009. De stipgrootte is een maat voor het aantal Zwarte Roodstaarten per postcodegebied. Rechts het aantal per jaar (n/jaar), aantal per getelde postcodegebied (n/pcg) en het % van de pcg waarin de soort is geteld (%pcg) in 2007-09.

Op het eerste gezicht komt de Zwarte Roodstaart vooral veel voor in Gelderland, maar is dit beeld wel reëel? Jaarlijks worden er in Gelderland bijna 120 ex. geteld terwijl de tellers Flevoland en Zeeland thuishoren met in totaal 6 ex. Echter wat betreft inzet zijn er ook grote verschillen, want in Gelderland worden jaarlijks 90 routes geteld terwijl dat er in Drenthe maar 12 zijn. Als we het berekenen naar aantal per getelde route dan krijgen we een ander beeld; want de hoogste aantallen zijn dan geteld in Drenthe en Limburg. In deze beide provincies is ook de presentie het hoogste want resp. tweederde en ruim de helft van de tellers zag of hoorde daar een Zwarte Roodstaart. De kleinste kans op een Zwarte Roodstaart heb je als MUS-teller in Noord- en Zuid-Holland, Utrecht en Flevoland. Deze uitwerking laat mooi zien dat je via de verspreidingskaarten een mooi beeld krijgt van een soort, maar dat er soms wel enige nuancering nodig is.

De Visdief was de jaarsoort van SOVON in 2009. De soort wordt ook tijdens de MUS-tellingen gezien. Iedereen kent dat wel, foeragerende vogels boven een sloot of plas. Dit is vaak ook een aanwijzing dat er in de omgeving een kolonie aanwezig is. Met uitzondering van de Wadden en Zeeland komt de verspreiding in MUS aardig overeen met die in het LSB (Landelijk Soortonderzoek Broedvogels) waarbinnen alle kolonievogels en zeldzame soorten worden geteld. In 2009 zijn 605 ex. geteld op 88 routes. In 2007 en 2008 ging het resp. om 587 en 477 ex. op 80 en 77 routes. Op de meeste routes gaat het om enkele vogels. In Den Helder, Zwolle (grote kolonie op AH-distributiecentrum) en langs de Maas werden grotere aantallen gezien. Dit jaar is de Bruine Kiekendief de jaarsoort, maar daar is in MUS niet zoveel eer te behalen (11 in 2009). Het is natuurlijk wel een leuke krent in de MUS-pap.

Zoogdieren tellen ook mee

Vanaf 2009 bieden we ook de mogelijkheid om zoogdieren door te geven. Ook bij andere tellingen van SOVON (BMP en PTT) wordt dit al jaren gedaan. Het blijkt waardevolle gegevens, niet in de laatste plaats voor onze zustervereniging de Zoogdierverseniging. Belangrijk is om in het oog te houden dat het tellen van zoogdieren niet ten koste mag gaan van de vogels binnen de 5 minuten periode. Beter is dan om de zoogdieren direct na de 5 minuten te tellen en noteren. In het jaar van de Egel van de Zoogdierverseniging werden slechts 12 ex. doorgegeven op 9 routes. De meeste zoogdieren betroffen Konijn, Kat en Haas. We hopen dat jullie naast de vogels ook de zoogdieren willen doorgeven. Naast het monitoren van de aantallen en trends kan MUS hiermee ook een indicatie geven over de beschikbaarheid van prooien (bv bij Konijn) of de omvang van predatie (door de Kat).

Een nieuw seizoen

In 2010 beginnen we aan het vierde seizoen en met elk jaar erbij wordt MUS waardevoller. In februari is er een opschoonactie geweest van routes die niet of nauwelijks geteld zijn (de betreffende tellers zijn hierover ingelicht) waardoor er ruim 200 vrijgegeven zijn. Op dit moment (eind maart) zijn ruim 600 postcodegebieden vergeven en daarvan zijn er vanaf begin dit jaar ruim 100 nieuwe geclaimd. De winter was koud en duurde lang en daarnaast was er ook nog veel sneeuw. Dit heeft ongetwijfeld zijn weerslag op de aantallen van diverse standvogels (zoals Winterkoning, Huismus, Waterhoen) zoals we die gaan tellen. Vanaf half maart werd het dan echt voorjaar en je hoorde het gelijk aan de opgetogen gezang van Zanglijster, Koolmees en Merel én ook veel mensen kropen uit hun winterdip. Wanneer je al drie jaar hebt geMUST dan wordt het weer spannend wat je zult op je vertrouwde route. Zijn er op dat ene punt weer zoveel Huismussen, en is die Zwarte Roodstaart gebleven nu de nieuwbouw klaar is en is het aantal Grauwe ganzen wederom toegenomen? Deze en andere vragen worden de komende tellingen weer beantwoord. We hopen dat veel tellers hun MUS-kwartet in 2010 willen volmaken en/of daarna doorgaan voor (nieuwe) kwartetten.

Tips voor de tellingen

Omdat MUS een monitoringmeetnet is, is het van belang dat tellers proberen hun eigen gebied zo lang mogelijk te blijven tellen. Doordat MUS eenvoudig van opzet is hopen we dat dit lukt. Als je door omstandigheden een jaar niet kunt tellen hoeft dat echter niet meteen een definitieve afmelding te betekenen. Wanneer het **telpunt tijdelijk onbereikbaar** is probeer dan in een vergelijkbaar biotoop zo dicht mogelijk bij de originele locatie te tellen. Is een telpunt permanent onbereikbaar geworden, dan kun je het nieuwe telpunt doorgeven aan de coördinator (zie onder). Tel bij voorkeur bij **goede omstandigheden** en in het weekend (goed weer, tijdstip met minste verkeerslawaaï). Tel alleen de vogels die een binding hebben met het terrein. Dus **geen slaaptrek** (bv. meeuwen, kraaien en Spreeuw) en **overtrekkende vogels**. Bij de **Gierzwaluw** zowel de **laag als de hoogvliegende**

vogels tellen. Lees anders voor de start van de eerste telling de MUS-handleiding nog eens door, als pdf te vinden op de op MUS-pagina.

Praktische tips voor de online invoer

Bij het invoerscherm voor de MUS-telresultaten hebben we een **automatische foutencontrole** ingebouwd. Dit is vooral gedaan om de tellers te attenderen op mogelijke typefouten, die je dan meteen zelf kunt verbeteren. In de praktijk komt het namelijk soms voor dat mensen zich 'een regeltje verschrijven', en dan komen de getallen bij de verkeerde soort terecht. Invoerfoutjes kun je ook later nog zelf herstellen door opnieuw in te loggen en naar de betreffende telresultaten te gaan.

Het **toevoegen van een nieuwe soort** die niet in het standaardlijstje staat levert soms verwarring op. De truc is om een nieuwe soort te selecteren uit het drop-down menu, en meteen het getelde aantal in te voeren. Pas daarna op 'opslaan' klikken (een nieuwe soort opslaan zonder aantal gaat namelijk niet, de geselecteerde soort verdwijnt dan weer). Ook de **zoogdiersoorten** vind je in dit drop-down menu. **Telpunten wijzigen**: stuur hiervoor een mailtje naar de coördinator (mus@sovon.nl). De betreffende telpunten worden dan gereset, en je kunt ze zelf naar de nieuwe locatie verslepen.

Telpunt eenmalig niet geteld: dit kun je vanaf nu aangeven tijdens het invoeren, bij de kopgegevens. *Graag dit ook met terugwerkende kracht even aangeven in je eerdere MUS-tellingen.*

Via MUS melden zich veel nieuwe tellers aan bij SOVON en daarmee is één van de doelen van MUS geslaagd. Om inzicht te krijgen in de ervaring vragen we alle tellers vanaf dit seizoen om hun **telervaring** door te geven in de kopgegevens.

Nieuw emailadres? Geef het door aan info@sovon.nl. Email is namelijk het belangrijkste communicatiekanaal bij MUS.

Meer informatie:

SOVON MUS pagina: <http://www.sovon.nl/default.asp?id=367>

Veel succes met de tellingen!

Vragen? Neem dan even contact op met Jan Schoppers, SOVON Vogelonderzoek Nederland
024- 7 410 410, mus@sovon.nl

Voor in je agenda: DRIE TELRONDES IN 2010

*Ochtendronde 1 : periode **1-30 april** (eerste weekend 3 en 4 april)
Ochtendronde 2: periode **15 mei-15 juni** (eerste weekend 15 en 16 mei)
(telpunten in omgekeerde volgorde tellen)
Avondronde: periode **15 juni-15 juli** (eerste weekend 19 en 20 juni)*

De Ochtendronde dient tussen een half uur voor tot twee uur na zonsopkomst gedaan worden en de Avondronde tussen 19.00 uur en zonsondergang

Tabel 1. Aantal per soort met het aantal routes waarop waargenomen in MUS 2009.

soort	aantal	routes	soort	aantal	routes
Dodaars	20	7	Roodborst	2511	348
Fuut	503	110	Nachtegaal	54	27
Aalscholver	599	127	Blauwborst	12	8
Kleine Zilverreiger	1	1	Zwarte Roodstaart	439	139
Grote Zilverreiger	3	2	Gekraagde Roodstaart	31	18
Blauwe Reiger	934	277	Roodborsttapuit	10	5
Purperreiger	3	2	Tapuit	1	1
Ooievaar	54	12	Beflijster	2	2
Lepelaar	17	10	Merel	30949	464
Knobbelzwaan	586	84	Kramsvogel	6	4
Zwarte Zwaan	9	2	Zanglijster	2890	396
Grauwe Gans	1583	84	Grote Lijster	97	52
Soepgans	884	63	Sprinkhaanzanger	13	9
Indische Gans	1	1	Snor	2	2
Canadese Gans	273	41	Rietzanger	65	27
Grote Canadese Gans	22	4	Bosrietzanger	92	45
Kleine Canadese Gans	2	1	Kleine Karekiet	400	117
Brandgans	114	6	Spotvogel	48	31
Nijlgans	636	118	Braamsluiper	143	89
Bergeend	201	26	Grasmus	225	86
Muskuseend	19	7	Tuinfluit	309	154
Mandarijneend	7	5	Zwartkop	2715	372
Smient	1	1	Fluiter	3	3
Krakeend	118	24	Tijftjaf	4898	435
Wintertaling	6	3	Fitis	951	244
Wilde Eend	7874	388	Goudhaan	65	32
Soepeend	3116	220	Vuurgoudhaan	6	5
Zomertaling	1	1	Grauwe Vliegenvanger	46	26
Slobeend	11	1	Bonte Vliegenvanger	47	25
Krooneend	3	2	Staatmees	414	116
Tafeleend	2	1	Glanskop	17	13
Kuifeend	502	66	Matkop	24	11
Wespendief	3	2	Kuifmees	19	9
Bruine Kiekendief	11	6	Zwarte Mees	23	7
Havik	7	7	Pimpelmees	4847	433
Sperwer	77	56	Koolmees	12511	463
Buizerd	134	80	Boomklever	503	132
Torenavalk	95	56	Boomkruiper	920	239
Boomvalk	15	14	Wielewaal	7	5
Slechtvalk	9	6	Gaai	1167	305
Patrijs	38	9	Ekster	7725	455
Kwartel	1	1	Kauw	36390	448
Fazant	775	153	Roek	3764	82
Waterral	2	2	Zwarte Kraai	9735	455
Waterhoen	1231	246	Bonte Kraai	1	1
Meerkoet	4314	322	Raaf	6	2
Scholekster	1930	281	Spreeuw	14691	421
Kluut	2	1	Huisbus	19102	435
Kleine Plevier	11	4	Ringmus	258	52
Kievit	833	116	Vink	7610	429
Grutto	103	33	Keep	7	2
Wulp	107	21	Europese Kanarie	3	1
Tureluur	64	22	Groenling	4143	395
Oeverloper	8	4	Putter	852	174
Zwartkopmeeuw	3	2	Sijs	4	2
Kokmeeuw	6037	240	Kneu	281	59
Stormmeeuw	457	52	Kruisbek	8	2
Kleine Mantelmeeuw	2023	164	Goudvink	20	12
Zilvermeeuw	4224	180	Appelvink	23	12
Grote Mantelmeeuw	56	11	Geelgors	41	16
Visdief	605	88	Rietgors	61	25

Zwarte Stern	4	1
Stadsduif	4626	212
Holenduif	1027	180
Houtduif	26698	464
Turkse Tortel	11290	432
Zomertortel	27	10
Halsbandparkiet	1444	77
Koekoek	203	98
Kerkuil	1	1
Stenuil	14	6
Bosuil	9	8
Ransuil	8	5
Velduil	2	1
Gierzwaluw	24372	412
IJsvogel	11	8
Groene Specht	343	142
Zwarte Specht	5	5
Grote Bonte Specht	738	246
Kleine Bonte Specht	5	4
Kuifleeuwerik	1	1
Boomleeuwerik	2	1
Veldleeuwerik	37	9
Oeverzwaluw	208	16
Boerenzwaluw	1885	196
Huiszwaluw	2562	138
Boompieper	12	4
Graspieper	60	11
Gele Kwikstaart	35	7
Grote Gele Kwikstaart	10	8
Witte Kwikstaart	780	199
Rouwkwikstaart	3	2
Winterkoning	6561	436
Heggenmus	3423	396

Lachduif	1	1
Pauw	3	2
Totaal aantal (soorten)	299897	(157)

top 10		
Kauw	36390	448
Merel	30949	464
Houtduif	26698	464
Gierzwaluw	24372	412
Huismus	19102	435
Spreeuw	14691	421
Koolmees	12511	463
Turkse Tortel	11290	432
Zwarte Kraai	9735	455
Wilde Eend	7874	388
totaal	193612	

zoogdieren		
Egel	12	9
Mol	22	2
Haas	204	53
Konijn	1136	98
Eekhoorn	42	23
Muskusrat	4	4
Bruine Rat	2	2
Vos	4	4
Kat	755	155
Ree	7	4